

Київський національний університет театру, кіно і телебачення
імені І. К. Карпенка-Карого

Факультет театрального мистецтва

Кафедра музичного виховання

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор
з наукової роботи

Ірина ЯН Ірина ЯН

30 серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВИДОВИЩНІ ФОРМИ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти третій (освітньо-творчий)

спеціальність 021 Аудіовізуальне мистецтво та виробництво

освітньо-творча програма Аудіовізуальне мистецтво та виробництво
(назва освітньої програми)

Розробники:

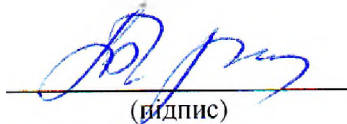
професор кафедри музичного виховання, доктор мистецтвознавства, професор
Станіславська Катерина Ігорівна

Викладачі:

РПНД розглянуто і затверджено на засіданні кафедри музичного виховання

Протокол від «30» серпня 2024 року № 7

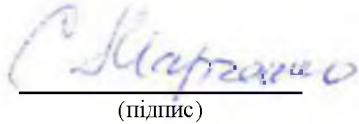
Завідувач кафедри

(підпис)

Т. В. Михайлова

РПНД погоджено з гарантом освітньо-творчої програми

Доцент

(підпис)

С. М. Марченко

Пролонговано:

на 20__/20__ н. р.,

Завідувач кафедри _____ (_____), протокол від _____.20__ № ____
(підпис) (ІІІ)

на 20__/20__ н. р.,

Завідувач кафедри _____ (_____), протокол від _____.20__ № ____
(підпис) (ІІІ)

на 20__/20__ н. р.,

Завідувач кафедри _____ (_____), протокол від _____.20__ № ____
(підпис) (ІІІ)

на 20__/20__ н. р.,

Завідувач кафедри _____ (_____), протокол від _____.20__ № ____
(підпис) (ІІІ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма навчання			
	денна		заочна	
Характеристика навчальної дисципліни	<i>Вибіркова</i>			
Курс	2		2	
Семестр	III		III	
Кількість кредитів – 3				
Загальний обсяг годин – 90				
Розподіл годин за видами аудиторних занять Та самостійної роботи	Лекційні			
	20		6	
	Семінарські			
	10		4	
	Практичні			
	Індивідуальні			
	Лабораторні			
Самостійна робота				
	60		80	
Вид підсумкового контролю	<i>залік</i>		<i>залік</i>	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета полягає в послідовному, систематичному та комплексному наданні аспірантам теоретичних знань про сутність і зміст мистецьких форм сучасної видовищної культури та практичних навичок мистецтвознавчого аналізу та естетичної оцінки означених форм.

Завдання: забезпечення системою знань щодо особливостей розвитку та функціонування мистецьких форм сучасної видовищної культури; визначення специфіки виразних систем мистецьких форм сучасної видовищної культури; формування підходів до аналізу мистецьких форм сучасної видовищної культури; розвиток мистецького сприймання та розширення мистецько-аналітичного досвіду.

Очікувані результати навчання (РН):

ПРН 01. Знати філософські аспекти пізнання закономірностей наукової і художньої творчості; основні тенденції розвитку історії мистецтва, наукову мистецтвознавчу термінологію в сфері аудіовізуального мистецтва та виробництва і вміти її доречно й коректно використовувати.

ПРН 10. Уміти застосовувати основи педагогіки та психології у навчально-виховному процесі у закладах вищої освіти, знати принципи реалізації освітніх

програм у вищій школі, види педагогічної діяльності і методичної роботи у вищій школі.

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення: апаратура для відтворення відео- та аудіофайлів.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Розподіл годин між видами робіт													
	денна форма							заочна форма						
	усього	у тому числі						усього	у тому числі					
		лекції	семінари	практичні	лабораторні	індивідуальні	сам. робота		лекції	семінари	практичні	лабораторні	індивідуальні	сам. робота
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1 курс / I семестр:														
Тема 1. Провідні тенденції сучасної художньої культури.	8	2					6	10						10
Тема 2. Видовищні форми в сучасній культурі; естетичні категорії.	10	2	2				6	13	1	2				10
Тема 3. Художні форми акціонізму	14	4	2				8	13	1	2				10
Тема 4. Стріт-арт як транскультурний феномен.	10	2					8	11	1					10
Тема 5. Видовищні форми академічної музичної сцени.	12	2	2				8	11	1					10
Тема 6. Сучасні форми театральної сцени.	14	4	2				8	11	1					10
Тема 7. Специфіка сучасних естрадно-циркових дійств.	10	2					8	10						10
Тема 8. Новітні екранні форми видовищної культури.	12	2	2				8	11	1					10
УСЬОГО	90	20	10				60	90	6	4				80

4. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Провідні тенденції сучасної художньої культури

Лекція 2 год.

Поняття про культуру. Культура ХХ століття. Основні художньо-ідеологічні періоди культури: модерн (перша половина ХХ століття), постмодерн (друга половина ХХ століття). Естетичні риси модерну. Провідні художні напрями модерну: постімпресіонізм, фовізм, кубізм, футуризм, експресіонізм, абстракціонізм, конструктивізм, дадаїзм, сюрреалізм. Естетичні риси постмодерну. Провідні художні напрями постмодерну: реді-мейд, поп-арт, соц-арт, кінетизм, мінімалізм, гіперреалізм, відеоарт, концептуалізм, акціонізм.

Основні поняття/ключові слова: культура, модерн, постмодерн.
Рекомендована література: 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 15.

Тема 2. Видовищні форми в сучасній культурі; естетичні категорії

Лекція_2 год.

Видовищне дійство як специфічна форма духовного життя. Потреба в грі і у спогляданні гри як найдавніша потреба людини. Визначення дефініцій «видовищність», «видовище», «видовищне мистецтво», «художнє видовище». Особливості впливу та сприймання видовищних мистецтв, поняття інтимізації.

Система естетичних категорій та особливостей видовищних форм. *Прекрасне* (передання ідеї твору через естетично досконалі художні образи). *Умовність* (обрання як одного з основних засобів творчості моделювання). *Реальне та ідеальне* (втілення реальних подій, ситуацій, осіб через ідеальні, художньо досконалі образи). *Святковість* (особливий піднесено-емоційний стан глядачів в процесі сприймання). *Синтетичність* (взаємодія, поєднання, злиття різних мистецьких компонентів жанру). *Експресивність* (підкреслено акцентована виразність всіх чи окремих мистецьких компонентів жанру). *Ігрове начало* (як основне джерело естетичної насолоди). *Еротичне начало* (підкреслення тілесності, тема кохання).

Семінар_2 год.

1. Мистецький напрям модерну чи постмодерну (на вибір): характеристика, виражальні засоби, представники, твори (виступи, повідомлення, доповіді).

2. Аналіз естетичних категорій видовищних творів.

Основні поняття/ключові слова: модерн, постмодерн, видовище, видовищність, естетичні категорії художніх видовищ.

Рекомендована література: 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 15.

Тема 3. Художні форми акціонізму

Лекція_4 год.

Акціонізм як художній напрям останньої чверті ХХ століття: мистецька ідеологія, форми, представники.

Хепенінг як імпровізована мистецька форма. Джон Кейдж як винахідник першого хепенінгу. Аллан Капроу – продовжувач традицій Дж. Кейджа та автор терміну; хепенінги А. Капроу. Хепенінги ХХ століття та сучасні.

Перформативність, перформативні практики. Перформанс. Марина Абрамович як видатна акціоністка сучасності.

Художня акція як провідна форма акціонізму. Принципи організації та проведення художніх акцій. Сучасні акціоністи. Художньо-соціальні акції Бенксі.

Флешмоб як мистецько-ігрова акція. Історія виникнення та принципи організації флешмобів. Види сучасних флешмобів. Артмоб як естетизована форма флешмобу. Види артмобів: інструментальні, вокальні, танцювальні.

Семінар_2 год.

1. Акціоністська подія (на вибір): автор, характеристика, виражальні засоби (виступи, повідомлення, доповіді).

2. Визначення, аналіз, порівняння форм акціонізму.

Основні поняття/ключові слова: акціонізм, мистецтво дії, гепенінг, акція, флешмоб, артмоб.

Рекомендована література: 1, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 13.

Тема 4. Стріт-арт як транскультурний феномен

Лекція_2 год.

Система сучасного стріт-арту. Стріт-арт санкціонований та несанкціонований. Графіті як провідна форма вуличного мистецтва. Історична динаміка розвитку графіті. Класифікації графіті. Художнє графіті: трафаретне, реверсивне, рисоване. Видатні графітісти сучасності. Використання графіті в інших сферах сучасної культури. Інші форми вуличного малювання. Муралізм як настінний розпис. Мадоннарі як об'ємне малювання на тротуарі; принципи анаморфічної техніки малювання.

Вулична інсталяція як сучасна форма естетизації міського ландшафту. Світлове графіті. В'язане графіті. Інсталяції з використанням ляльок. Екологічні інсталяції. Світлові інсталяції. Вуличні інсталяції та незвичайні скульптури Києва. Вулична творчість К. Скрытучького та В. Білоконя. Культурно-соціальний проект «Kiev Fashion Park». Звукові інсталяції. Світломузичні фонтани.

Основні поняття/ключові слова: вуличне мистецтво, стріт-арт, графіті, муралізм, мадоннарі, вулична інсталяція.

Рекомендована література: 3, 5, 8, 10, 11.

Тема 5. Видовищні форми академічної музичної сцени

Лекція_2 год.

Інструментальний та хоровий театр як приклад інтеграції мистецьких форм та трансформації візуального у видовищне. Історія виникнення й сучасні зразки втілення інструментального театру. Представники інструментального театру (композитори, виконавці). Хоровий театр: витоки, розвиток, сучасний стан. Інструментальний та хоровий театр у системі сучасних мистецьких видовищних форм.

Семинар_2 год.

1. Твір інструментального чи хорового театру (на вибір): автор, характеристика, виражальні засоби (виступи, повідомлення, доповіді).

2. Аналіз, характеристика, порівняння творів інструментального чи хорового театру.

Основні поняття/ключові слова: театралізація академічного музичного виконавства, інструментальний театр, хоровий театр, нетрадиційні прийоми музичного виконання.

Рекомендована література: 3, 4, 10, 11, 14.

Тема 6. Сучасні форми театральної сцени

Лекція_4 год.

Посилення видовищності сучасної театральної сцени. Форма ревію (вистава-огляд): специфічні риси композиції та драматургії, особливості сприймання. Ревію на театральній сцені (вечори-бенефіси, побудовані з уривків різних вистав за уча-

стю бенефіціанта; вистави, складені з 2–3 одноактівок одного автора-драматурга; театральні «капусники»). Ревю на концертній сцені (тематично вибудовані гумористичні та концертні програми). Принципи аналізу музичного-видовищного образу ревю.

Поява в музичному театрі мішаних жанрів. Мюзикл як вершина сучасного синтетичного театру. Особливості мюзиклу як жанру: комплексна драматургія (слово, спів і танець як три компоненти цілого); значення літературного першоджерела; особливі комплексні вимоги до акторів; рівноправність драматурга, композитора та балетмейстера щодо авторства мюзиклу; практика підбору трупи для конкретної постановки (антреприза); особливий режим показу мюзиклу (щоденно протягом тривалого часу); обов'язковий «живий» вокал, велике навантаження на артистів. Виробництво мюзиклу як велика індустрія.

«Розмивання» терміну «мюзикл». Поп- і рок-опери. Відмінність від мюзиклу: відсутність розмовних діалогів; музика – провідний виразний засіб, музична драматургія; розподіл виконавців на вокалістів і танцівників; особливості інструментального супроводу.

Семінар_2 год.

1. Мюзикл або рок-, поп-опера (один твір на вибір): автор, характеристика, виражальні засоби (виступи, повідомлення, доповіді).

2. Аналіз, характеристика, порівняння творів сучасної театральної сцени.

Основні поняття/ключові слова: ревю, мюзикл, рок-опера, поп-опера.

Рекомендована література: 10, 11, 12.

Тема 7. Специфіка сучасних естрадно-циркових дійств

Лекція_2 год.

Синтетизм циркової природи. Театралізація цирку та циркізація театру: процес модернізації традицій. Трансформація циркової арени в сцену. Циркова вистава. Цирк дю Солей.

Жанрове розмаїття естради. Шоу як естрадно-сценічна форма. Шоуізація як естетичний принцип сучасного сценічного дійства. Шоу як музично-сценічна форма ХХ століття: історія виникнення, мистецькі витoki. Сучасне концертне шоу: види, специфіка. Концерт-шоу одного виконавця або колективу. Збірний концерт-шоу. Особливості шоу-програми (яскрава сценографія, креативна концертно-видовищна режисура, зірковий склад учасників, відомі шоумени-ведучі). Особливості аналізу музично-видовищного образу шоу.

Основні поняття/ключові слова: цирк, театралізацію цирку, циркова вистава, Цирк дю Солей, шоу, естрадне шоу, шоуізація.

Рекомендована література: 10, 11, 12.

Тема 8. Новітні екранні форми видовищної культури

Лекція_2 год.

Екранна культура в структурі інформаційного суспільства. Етапи екранної культури: винахід кінематографа, поява синхронного запису звуку, розвиток телебачення, поява відеоінформації, комп'ютерна анімація, розповсюдженням Інтер-

нету. Екранні форми як приклад комунікації нового типу. Особливості екранів різних типів (кіноекрана, телевізійного екрана, комп'ютерного монітора, демонстраційного екрана).

Відеогра як мистецько-видовищна форма комп'ютерного екрана. Особливості створення, сприймання та комунікації. Нові підходи до створення візуального та звукового образів. Система виразних засобів електронної гри. Мистецька стилістика та різні техніки створення екранного образу. Видовищність комп'ютерної гри.

Демонстраційний екран: історія виникнення, еволюція розвитку. Пісочна анімація як приклад демонстраційного екрана. Два типи сипкої техніки: пісочна мультиплікація та пісочне шоу. Принципи технології та естетичні підходи. Історія виникнення та сучасний розвиток сипкої анімації. Представники світової пісочної анімації: Керолайн Ліф, Ференц Цако, Ілана Яхав, Джо Кастільйо.

Видовищність «театру тіней». Історичний шлях розвитку форми від давнини до сучасності. Зарубіжні й українські колективи-театри тіней.

Семінар_2 год.

1. Митець демонстраційного екрану (на вибір): характеристика творчості, презентація творів (виступи, повідомлення, доповіді).

2. Аналіз, характеристика творів демонстраційного екрану.

Основні поняття/ключові слова: екранна культура, екранна еволюція, екран, електронна гра, відеогра, демонстраційний екран, пісочна мультиплікація, пісочне шоу, сипка анімація, театр тіней.

Рекомендована література: 3, 10, 11.

5. Методи навчання

У навчальному процесі опанування дисципліни використовуються різноманітні методи на основі таких засад:

1) за джерелом знань: словесні, наочні, практичні;

2) за відповідним етапом навчання: підготовка до вивчення нового матеріалу, вивчення нового матеріалу, закріплення, контроль і оцінка;

3) за способом керівництва навчальною діяльністю: пояснення педагога, самостійна робота аспірантів;

4) за логікою навчального процесу: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні;

5) за дидактичною метою: організація навчальної діяльності, стимулювання й релаксація, контроль і оцінка;

6) за характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні, проблемного викладення, частково-пошукові, дослідницькі.

6. Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання

Тема	Завдання	Форма подання	Максимальна кількість балів
1 курс, I семестр			
Тема 1. Провідні тенденції сучасної художньої культури.	Проаналізувати один художній напрям модерну чи постмодерну	Письмове повідомлення / усна доповідь	7
Тема 2. Видовищні форми в сучасній культурі; естетичні категорії.	Подивитися 1-2 видовищні твори з метою визначення естетичних категорій	Письмове повідомлення / усна доповідь	8
Тема 3. Художні форми акціонізму.	Подивитися 1-2 твори акціонізму з метою образної характеристики	Письмове повідомлення / усна доповідь	8
Тема 4. Стріт-арт як транскультурний феномен.	Переглянути 1-2 твори стріт-арту з метою образної характеристики	Письмове повідомлення / усна доповідь	7
Тема 5. Видовищні форми академічної музичної сцени.	Подивитися 1-2 твори інструментального/хорового театру з метою образної характеристики	Письмове повідомлення / усна доповідь	8
Тема 6. Сучасні форми театральної сцени.	Подивитися 1-2 твори сучасної театральної сцени з метою образної характеристики	Письмове повідомлення / усна доповідь	8
Тема 7. Специфіка сучасних естрадно-циркових дійств	Подивитися 1-2 естрадно-циркові твори з метою образної характеристики	Письмове повідомлення / усна доповідь	7
Тема 8. Новітні екранні форми видовищної культури.	Переглянути 1-2 твори демонстраційного екрану з метою образної характеристики	Письмове повідомлення / усна доповідь	7

Критерії оцінювання самостійної роботи

Критерії оцінювання	Кількість балів
Повний виклад інформації	7-8
Частково повний виклад інформації	5-6
Неповний виклад інформації	3-4
Мінімальний виклад інформації	1-2

7. Форми проведення контролю та критерії оцінювання

Поточний контроль: присутність на занятті; виступи, участь в обговореннях на семінарах.

Критерії оцінювання	Кількість балів
<i>Присутність на занятті</i>	1
<i>Виступи, участь в обговореннях на семінарах:</i>	
– повний виклад інформації;	5
– частково повний виклад інформації;	3-4
– неповний виклад інформації;	2
– мінімальний виклад інформації.	1

Підсумковий контроль: залік.

Критерії оцінювання	Кількість балів
Залікова оцінка виставляється як сума балів, отриманих за: присутність, участь у семінарах, виконання самостійної роботи.	максимально 100

8. Розподіл балів, які отримують студенти

За результатами поточного контролю та самостійної роботи									Сума балів
	T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	
	8	15	16	8	15	16	8	14	100
Присутність	1	2	3	1	2	3	1	2	15
Семінари		5	5		5	5		5	25
Самостійна робота	7	8	8	7	8	8	7	7	60

Шкала відповідності оцінок

Оцінка за стобальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Значення оцінки	Рівень компетентності
90–100	A	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками	Високий (творчий)
82–89	B	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок	Достатній (конструктивно-варіативний)

74–81	C	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок	
64–73	D	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності	Середній (репродуктивний)
60–63	E	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)	
35–59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання	Низький (рецептивно-продуктивний)
0–34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни	

9. Рекомендована література

1. Алфьорова З. І. Перформанс як візуальне мистецтво // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2006. № 7. С. 3–8.
2. Бурлака В. Історія образу. Мистецтво 2000-х. Київ: Фонд підтримки візуальних досліджень, 2011. 206 с.: іл.
3. Енциклопедія постмодернізму / за ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора; пер з англ. В. Шовкун. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 503 с.
4. Личкова В. А. Некласична естетика в культурному просторі ХХ – початку ХХІ століть: монографія. Київ: НАКККіМ, 2011. 224 с.
5. Мусієнко Н. Public art у просторі сучасного міста: Київська практика // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: зб. наук. праць з мистецтвознавства, архітектурознавства і культурології / гол. ред. В. Д. Сидоренко. Київ: Хімджест, 2010. Вип. 7. С. 136–149.
6. Оніщенко О. Художня творчість: проект неklasичної естетики. Київ: Ін-т культурології АМУ, 2008. 232 с.
7. Петрова О. М. Мистецтвознавчі рефлексії: історія, теорія та практика образотворчого мистецтва 70-х років ХХ століття – початку ХХІ століття: зб. ст. Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. 400 с.: іл.

8. Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва України ХХ–ХХІ століть. Київ: ВХ [студіо], 2008. 187 с.: іл.
9. Складенко Г. Я. Сучасне мистецтво України: Портрети художників. Київ: ArtHuss, 2016. 372 с.
10. Станіславська К. І. Мистецькі форми сучасної видовищної культури: навчальний посібник. Київ: ВД «Стилос», 2020. 208 с., 64 с. іл.
11. Станіславська К. І. Мистецько-видовищні форми сучасної культури: монографія; вид. друге, перероб. і доп. Київ: НАКККіМ, 2016. 352 с.: іл.
12. Фількевич Г. М. Музичний театр: навч. посібник. Київ: Стилос, 2012. 88 с.
13. Чепелик О. В. Взаємодія архітектурних просторів, сучасного мистецтва та новітніх технологій, або Мультимедійна утопія. Київ: Хімджест, 2009. 272 с.
14. Чернова І. В. Ігрові стратегії в інструментальному театрі постмодернізму // Культура і сучасність: Альманах. Київ: Міленіум, 2008. № 2. С. 65–68.
15. McLuhan M. Understanding Media: The Extensions of Man. N.Y.: McGraw Hill. 1964.

10. Інформаційні ресурси

1. Вуянович А. Перформанс и перформативность: лекция. URL: <http://ziernie-performa.net/blog/2013/10/03/lekciya-any-vuyanovich-performans-i-performativnost/>
2. Київмурал. URL: <http://kyivmural.com>
3. Публічна лекція Марини Абрамович на тему «Тіло художника / Публіка як тіло». URL: http://pinchukartcentre.org/ua/photo_and_video/video/31601/31803
4. Шувакович М. Искусство перформанса и новые теории искусства: лекция. URL: <http://ziernie-performa.net/blog/2013/09/29/lekciya-mishko-shuvakovicha-iskusstvo-performansa-i-novye-teorii-iskusstva>
5. Banksy. URL: <http://www.banksy.co.uk/>
6. Cirque du Soleil. URL: <https://www.cirquedusoleil.com/>
7. Interesni Kazki. URL: <http://interesnikazki.blogspot.com/>